

A hallgatói tehetséggondozás lehetőségei és problémái a Zsigmond Király Főiskolán

Dr. Schottner Krisztina, főiskolai docens, oktatási rektor-helyettes

Zsigmond Király Egyetem

1039, Budapest, Kelta u. 2. schottner.krisztina@zskf.hu

tehetség, tehetséggondozás, TDK, Zsigmond Király Főiskola

Összefoglaló

Jelen cikk a tehetséggondozás lehetőségeit és problémáit foglalja össze egy fiatal magánintézmény, a Zsigmond Király Főiskola szempontjából. Milyen problémákkal kell megküzdenünk a hallgató motiváció és a csökkenő hallgató létszám mellett? Ismertetésre kerül, hogy milyen eszközökkel próbáljuk a hallgatók tudományos munkáját, konferenciákon való részvételét és kutatásokba való bevonását támogatni. Bemutatásra kerül néhány tehetséggondozási modell is, mely a főiskola tehetséggondozásának alapját is adja.

Students talent management opportunities and problems at the King Sigismund University

Abstract

This paper examines the possibilities and opportunities of talent management at a relatively young privately owned institution, the King Sigismund Business School. It shows what problems occur in lights of declining student numbers and motivation. The author presents what methods and good practices can be used in order to involve students into research, conferences and publication activities. At the end several talent management models are introduced that present the foundation of talent management at King Sigismund University.

1. Bevezetés

Az utóbbi évtizedek egyik üdvözlendő folyamata, hogy a tehetséggondozás mind nagyobb szerepet kap az oktatási intézményekben. Széleskörű szakirodalom foglalkozik a tehetség fogalmának meghatározásával, típusainak elkülönítésével. Kiemelt jelentőségűvé vált a tehetségek felismerése, kibontakoztatása és támogatása is. Tehetségfejlesztő programok kidolgozására került sor, sőt a tehetségmenedzsment erősödése oktatási és vállalati szinten is egyre fontosabb szerepet kapott.

Mіндеzen folyamatok mellett az intézményesülés, a törvényi háttér módosulása és a különböző szervezetek létrejötte vagy megerősödése is zajlott/zajlik.

A Zsigmond Király Főiskola számára régóta kiemelt kérdés, hogy egy fiatal felsőoktatási intézmény miként tud ebben a folyamatban részt venni? Hogyan tud különböző szervezetek tevékenységében szerepet vállalni? Hogyan tudja kiválasztani a tehetséges hallgatóit? Hogyan tudja a főiskola motiválni a hallgatóit és az oktatóit a tehetséggondozás terén?

A Zsigmond Király Főiskola fiatal felsőoktatási intézmény, amelynek története a kutatási-fejlesztési és tehetséggondozási szempontból is több fejlődési szakaszon, változáson ment keresztül. Létezése első éveiben elsősorban az oktatás feltételeinek megszervezésére összpontosított, de már az első évektől kezdve számos olyan kezdeményezést is útjára bocsátott, amellyel a tudományos közéletbe való bekapcsolódást, az elismert kutatóhelyé válást célozta meg, elősegítve ezzel oktatóinak kutatási és publikációs tevékenységét, bátorítva az oktatók és a hallgatók tudományos együttműködését, a hallgatók önálló kutatásra való felkészítését (http://www.zskf.hu/images_uploaded/518cac7f1959.pdf).

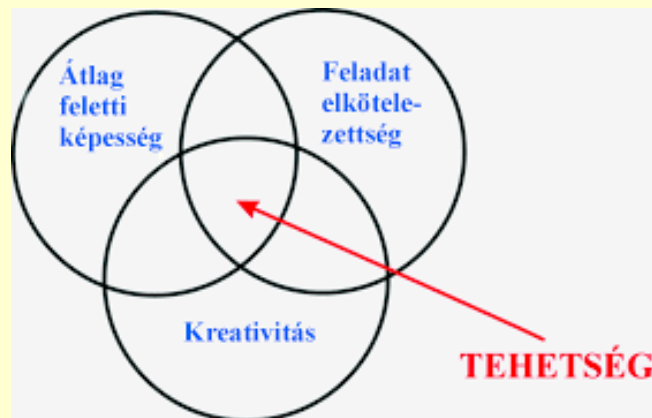
Főiskolánk megalakulása óta egyre nagyobb hangsúlyt fordít a tehetséggondozásra, az érdeklődő hallgatók támogatására. A kezdeti időszakban nem is igazán beszélhettünk tehetséggondozásról. Az évek során azonban egyre több oktató kapcsolódott be ebbe a tevékenységbe és szerencsére egyre több hallgatót sikerült motiválnunk. A tehetséggondozás szervezett keretek közé került, kurzusokat hirdetünk, konferenciákat szervezünk. Lett tehetséggondozási felelősünk, intézeti TDK felelőseink és intézményi TDT elnökünk is, akik aktívan részt vesznek az Országos Tudományos Diákköri Tanács munkájában. A többletteljesítményre képes hallgatók felismerését, tehetségük kibontakoztatását, érvényesülésük támogatását és előmenetelük követését a lehető legkülönbözőbb módon próbáljuk segíteni.

2. Fogalmi kérdések, elméleti alapvetés

A tehetséggondozással foglalkozók kollégákat is sokszor megosztja, hogy kit is nevezünk tehetséges hallgatónak. A tehetség definiálására számtalan fogalom és modell létezik, de belátható, hogy ez egy képlékeny, szakterületenként más és más sajátosságokat hangsúlyozó fogalom.

A tehetség tudományos értelmezése már a XIX. században megkezdődött. Ez kezdetben elsősorban az intelligenciakutatást, majd a kreativitásvizsgálatot jelentette. A múlt század utolsó harmadában azonban megjelentek a többtényezős tehetségmodellek is. (Jelen tanulmánynak nem célja a számtalan modell bemutatása, mindössze 1-2 modell ismertetésére szorítkozik, melyek alapjául szolgálhatnak a ZSKF tehetséggondozásnak.) Renzulli

háromkörös tehetségmodellje (1. ábra) a legtöbbet idézett modell a tehetség fogalmának meghatározásánál (N. Kollár- Szabó, 2004).

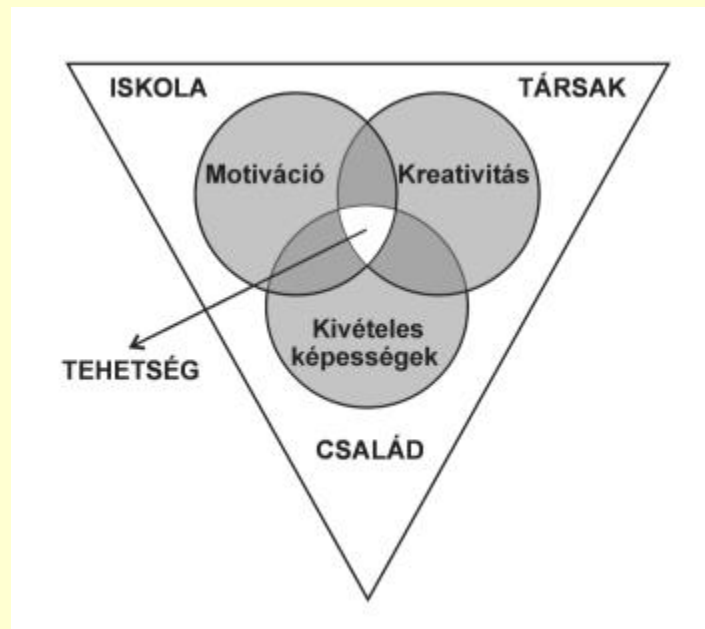

1. ábra Renzulli háromkörös tehetségmodellje

Renzulli a tehetség meghatározásánál három komponenst emel ki: átlag feletti képesség, kreativitás, feladat elkötelezettség. „A tehetséges viselkedést felmutató emberek azok, akik ezekkel a jegyekkel bírnak, vagy ki tudják őket fejleszteni, és azokat az emberi teljesítmény bármilyen potenciálisan értékes területén hasznosítják. Azok az egyének, akik rendelkeznek ilyen interakcióval, vagy képesek annak kialakítására a három terület között, az oktatási lehetőségeknek és szolgáltatásoknak széles skáláját igénylik, és ezek gyakran hiányoznak a normál iskolai programból.” (Renzulli, 1981, 24.) Renzulli ezen megfogalmazása azért fontos, mert már megjelenik benne az iskola, az oktatás szerepe, mint a tehetségek fejlesztésének egyik fontos színtere. Jelentős kérdés azonban az, hogy a felsőoktatás esetében milyen fejlesztendő területek jelennek meg. Az iskoláskor a kisiskolás kortól a felsőoktatásig terjedő időszakot foglalja magában. Természetesen más és más fejlesztési lehetőségek és módszerek alkalmazhatóak az életkori sajátosságoknak megfelelően.

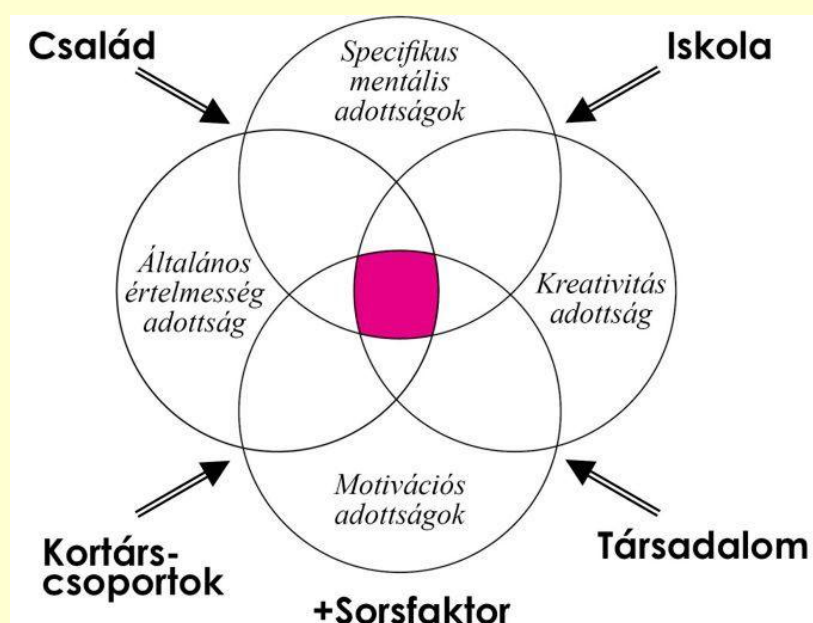
Kisiskolás korban elsősorban a tehetség általános képességeihez tartozó elemeit kell hatékonyan fejleszteni. A felső tagozatban már lehetséges a hatékony speciális tehetségfejlesztés, mert a legtöbb kutatás szerint ekkor már megjelenik a speciális tehetség. A középiskolás korban már az intézmények elkülönült fejlesztési szintereket hoznak létre (fakultáció, tagozatok, speciális osztályok, mentor-program stb). A tehetség kibontakoztatásának egyik utolsó fázisa a felsőoktatás, ahol a hallgatót a felsőfokú szakképzéstől a BA-n és MA-n át a PhD-ig juttathatjuk el (Balogh, 2007).

Mönks többtényezős tehetségmodelljében (2. ábra) a Renzulli-féle képességek mellett már sokkal határozottabban megjelenik a család, a társak és az iskola kiemelkedő szerepe is (N. Kollár- Szabó, 2004, Balogh 2007).

2. ábra Mönks többtényezős tehetségmodellje

Magyarországon az egyik legfontosabb modell kidolgozása Czeizel Endre nevéhez kapcsolódik. A $2 \cdot 4 + 1$ faktoros modellben (3. ábra) minden tényezőt megjelenít a szerző, mely szerinte a tehetségek fejlesztő munkájához szükséges. Ennek a modellnek az alapját is a korábban már említett Renzulli-féle képességek adják, de Czeizel az átlagon felüli képességeket differenciálja és általános intellektuális képességeket és speciális mentális képességeket határoz meg helyette. A Mönks-féle környezeti tényezőket ebben a modellben is megtaláljuk, de a szerző a társadalom hatását is kiemelkedően fontosnak tartja (értékrend, elvárások...). Czeizel a modellbe beépít egy sorsfaktort is, mint plusz egy tényezőt. Ez elsősorban az egészségi állapotot, az életképességet, de akár a szerencsét is jelentheti.

3. ábra: Czeizel Endre $2 \cdot 4 + 1$ faktoros modellje

A modell mellett érdemes megemlíteni Czeizel tehetség fogalmát is, mely a szokásos képességek, genetikai adottságok mellett a lehetőséget hangsúlyozza. „A tehetség egy lehetőséget, potenciált, ígéretet jelent arra, hogy valamelyik emberi tevékenységi körben olyan kiemelkedő teljesítményt hozzon létre, amely társadalmilag hasznos, és amely meglepődöttséggel, sikerélménnyel jár elője számára.” (Czeizel, 1997; Balogh, 2011; Dávid, 2015). Abban, hogy a lehetőségeket mennyire sikerül kihasználni az oktatási intézményeknek is kiemelten fontos szerepük van.

A fent említett sokszínűség miatt a tehetség fogalmának meghatározására a főiskolán nem is tettünk kísérletet. Mivel az intézményünkben számtalan szak és szakirány létezik, ezért a „tehetség” fogalma intézményi szinten nehezen definiálható. Ennek következtében a főiskola célja, hogy minden érdeklődő hallgatónak lehetőséget biztosítson a tehetséggondozó folyamatunkba való bekapcsolódásra (különböző TDK kurzusokon való részvételre, az intézeti TDK versenyeken való megmérettetésre, a versenyekre való felkészülésre és természetesen az egyes kutatócsoportok munkájába való bekapcsolódásra is).

A legtöbb tehetségmodellben megjelenik az iskola szerepe is. A Zsigmond Király Főiskolán azt tűztük ki célul, hogy a lehető legtöbb szinten segítsük a többleteljesítményre képes, motivált hallgatóinkat. A tehetséggondozó folyamatba való belépést nem kötöttük tanulmányi átlaghoz, leadott írásbeli anyagokhoz. A kollégák egyöntetű véleménye alapján minden érdeklődő bekapcsolódhat az intézményben folyó tehetséggondozásba és az ott nyújtott teljesítménye alapján próbáljuk később is segíteni őket.

3. A tehetséggondozás szinterei a Zsigmond Király főiskolán

3.1. A demonstrátori rendszer

Az egyéni tehetséggondozási formák közé sorolható a tehetséges hallgatók támogatásának egyik formája a demonstrátori rendszer. A demonstrátoroknak lehetőségük nyílik mentoraik segítségével a tudományos kutatásokba bekapcsolódni, az oktatókkal szorosabb kapcsolatot kiépíteni, az egyes intézetek oktatási, kutatási területeit részletesebben megismerni. 2009-től öt éven keresztül minden intézet rendelkezett demonstrátorral. Azóta a nappali tagozatos hallgató számának jelentős csökkenése miatt nem minden évben és nem minden intézetnél működtetjük a rendszert.

A demonstrátori státuszok kritériumait, a demonstrátorok feladatát, díjazásának lehetőségeit a Demonstrátori Szabályzatunk tartalmazza. Minden demonstrátor esetében a munkaköri leírásban találhatóak az elvégzendő feladatok, melyek részben intézmény-specifikusak,

részben az éppen aktuális kutatási lehetőségek által meghatározottak. A demonstrátorokkal szemben egységes elvárás azonban a Tudományos Diákköri tevékenységbe való bekapcsolódás és az ERASMUS program támogatása (esetleg részvétel, vagy az ide érkező tanárok és hallgatók beilleszkedésének, szakmai teljesítésének segítése). A demonstrátorokat a mentoraik látják el feladatokkal és a teljesítést is ők ellenőrzik. A mentor figyelemmel kíséri demonstrátora tanulmányi előmenetelét, segíti a tudományos tevékenységekbe való bekapcsolódását, felkészíti a tanulmányi versenyekre.

3.2. A Tehetséggondozó Kör

A tehetséggondozásért elhivatott kollégákkal létrehoztuk a „Societas Draconistrarum” Tehetséggondozó Kört, melyek elsődleges funkciója a tanácsadás, a pályaorientáció, a lehetőségek, az információk személyre szabott megmutatása a tehetséges fiataloknak. A résztvevő oktatók vállalták, hogy a kimagasló teljesítményt nyújtó, többletmunkára vállalkozó és alkalmas hallgatókat a versenyeken való megmérettetésre, a TDK munkák megírására biztatják.

2010. májusára a főiskola Tehetségpontját a Nemzeti Tehetségközpont regisztrálta (<http://tehetseg.hu/tehetsegpont/tp-140-000-564>). Ezzel a szervezettel egy folyamatosan fejlődő rendszer részeivé váltunk, hiszen a Nemzeti Tehetségsegítő Tanács kezdeményezte a tehetségpontok létrehozását Magyarországon és a határon túli területeken is. Így részesei vagyunk a Magyar Géniusz Hálózatnak, melyben az információk áramlása is kiemelten fontos szerepet kap. A Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége (matehetsz.hu) által folyamatosan értesülünk az újabb konferenciák, pályázati lehetőségek meghirdetéséről, mely nagyban segíti munkánkat.

3.3. A Tudományos Diákköri tevékenység

A tehetséges hallgatóink támogatása érdekében TDK-kurzusokat, versenyekre, mesterképzési felvételre felkészítő kurzusokat félévenként indítunk. Ezzel szervezett keretek közé került a tehetséggondozási folyamat egy része. A hallgatók motiválásához is hozzájárul, hogy a többleteljesítményért kreditet, érdemjegyet kaphatnak. Ezen „tantárgyak” felvétele opcionális a hallgatók részére, a szabadon választható kurzusok között vehető fel, vagyis a kurzusra való jelentkezés már jelzés számunkra, hogy az illető szívesen venne részt szakmai megmérettetésen (intézeti és országos szinten egyaránt).

Iskolánk a hallgatók tudományos munkájának támogatására intézeti tudományos diákköri felelősi rendszert alakított ki. A TDK felelősök feladata, hogy a tudományos, szakmai

munkák háttérét (műhelyek, versenyek) koordinálják. Szervezik az iskolai és iskolán kívüli versenyeket és eseményeket, szakmai megjelenéseket (publikációk, konferencia szereplések). Félévente intézeti TDK-konferenciákat szervezünk, 2 évente részt veszünk az Országos Tudományos Diákköri Konferencián. Az Országos Tudományos Diákköri Tanács szabályainak megfelelően a két éves ciklusú OTDK versenyek között intézményi/intézeti TDK-versenyeket tartunk (<http://otdt.hu/hu/kozponti-felhivas>). Ezen fordulókat többször a Tudomány napi rendezvényeinkkel kötjük össze. Az intézeti TDK felelősök munkáját az intézményi TDT elnök koordinálja. Ő tartja a kapcsolatot az OTDT-vel, nevezi és szervezi a hallgatók részvételét az országos versenyeken.

Tehetséggondozás szempontjából az egyik legmeghatározóbb esemény főiskolánk számára 2010-2011-ben a XXX. Jubileumi OTDK Társadalomtudományi Szekciójának szervezése és lebonyolítása volt. A három napos rendezvény (2011. április 14-16.) szakmai és szervezési szempontból is sikeres volt, rengeteg pozitív visszajelzést kaptunk. A rendezvényen közel 500 fő vett részt (hallgatók, oktatók, látogatók). Kiváló lehetőség volt ez a tehetséggondozás iránt elhivatott oktatók, kutatók és a tehetséges hallgatók találkozására is. A Társadalomtudományi Szekcióban 14 versenyzőnk indult, heten kaptak helyezést vagy különdíjat. Az Andragógia Szekcióban pedig két hallgatót indítottunk, egyikük harmadik helyezést ért el. A XXXI. OTDK Pedagógia, Pszichológia, Andragógia és Könyvtáradományi Szekcióban 3, a Társadalomtudományi Szekcióba 11, a Közgazdaságtudományi Szekcióba 2 dolgozatot neveztünk. Hallgatóink kiemelkedő teljesítményt nyújtottak, egy első, egy második és két harmadik helyezést értek el. A XXXII. OTDK-ra 9 pályamunkát neveztünk. 7 dolgozatot a Társadalomtudományi Szekcióban, kettőt pedig a Közgazdaságtudományi Szekcióban indítottunk (<http://www.otdt.hu/hu/otdk-eredmenyek>).

3.4. Az ERASMUS program

A főiskola egyre nagyobb hangsúlyt fektet arra, hogy a jó tanulmányi eredménnyel rendelkező és idegen nyelvet is jól beszélő hallgatóinknak külföldi tanulási lehetőséget biztosítson. Az ERASMUS program keretében évről-évre több hallgató nyert külföldi ösztöndíjat. A pályázók bizottság előtti meghallgatáson vesznek részt, ahol a nyelvi kompetenciákat és a motivációt vizsgáljuk. Külföldi ösztöndíjak esetében mindig előnyt élveznek azon hallgatóink, akik a tehetséggondozás egyéb területére is bekapcsolódtak.

42 partnerintézmény közül választhatnak hallgatóink. Az utóbbi években már a szakmai gyakorlat külföldön való teljesítésére is lehetőséget tudunk biztosítani (<http://www.zskf.hu/erasmus>).

3.5. Publikálási, kutatási lehetőségek biztosítása

A tehetséggondozás részeként a hallgatóinknak igyekszünk publikációs lehetőséget is biztosítani. 2011-ben a ZSKF mindhárom intézete egy-egy önálló „TETT” kötetet („Tehetség, Elkötelezettség, Tudás, Tradíció”) jelentetett meg. Ebben az ISBN számmal is rendelkező kötetben a színvonalas szakdolgozatok és TDK-dolgozatok kerültek bemutatásra. A dolgozatok kiválasztásában az intézetvezetők és a TDK felelősök működtek együtt. A TETT kötetek nyomtatott formában való megjelenését a TÁMOP Pegazus Projektünk tette lehetővé (<http://www.zskf.hu/kiadvanyok>). Saját forrásból tervezzük a következő időszakban a kötet elektronikus formában való újragondolását.

A legtehetségesebb hallgatóinknak mindig próbáltunk lehetőséget biztosítani a főiskolán működő kutatóközpontok tevékenységébe való bekapcsolódásra. Ennek során a hallgatók többféle kutatásba kapcsolódhattak be, részt vehettek és elő is adhattak a kutatócsoportok által szervezett konferenciákon és próbálunk további publikálási lehetőségeket is biztosítani. A főiskola kutatási központjainak vagy projektjeinek működéséhez igyekszünk forrást biztosítani, melynek segítségével lektorált folyóiratokat is ki tudnak adni. Ezekben a folyóiratokban a tehetséges hallgatóink publikációi is megjelenhetnek (Geopolitika a 21. században, ZSKF TKK könyvek, ZSKF TKK füzetek, Gerontoeducáció, Vallástudományi Szemle, Közéletések).

4. A főiskolán megjelenő problémák a tehetséggondozás terén

A Zsigmond Király Főiskolán a tehetséggondozás terén megjelenő problémák szignifikáns összefüggést mutatnak a hallgatói létszám alakulása terén kialakult gondjainkkal. A felsőoktatásban megjelenő változások különösen erősen érintették a magánintézményeket. Jelentős mértékben csökkent az állami finanszírozású helyeink száma. Ezzel párhuzamosan a folyamatosan emelkedő felvételi pontszámok és a több szakunkat is érintő kötelező emelt szintű érettségi bevezetése is hozzájárult a hallgató létszámunk csökkenéséhez.

2007-hez képest több mint felére csökkent a hallgatói létszámunk. Kevesebb hallgatóval sokkal nehezebb minőségi tehetséggondozási feladatokat végrehajtanunk.

Az átalakulási folyamatok azonban a hallgatóink más típusú átrendeződését is jelentették. A kurzusokat felvett hallgatók között a létszámcsökkenés nem azonos a képzés típusát tekintve. Sajnos a nappali tagozatos hallgatóink létszáma sokkal erőteljesebben csökkent, mint a levelezős hallgatóké. A tehetséggondozás szempontjából ez komoly nehézséget okoz. Egyrészt a levelezős hallgatóink kéthetente hétvégén vannak csak a főiskolán, így sokkal

kevesebbet találkoznak oktatóikkal, más típusú munkakapcsolat alakul ki velük, mint a nappalis hallgatók esetében. Másrészt a levelezős hallgatók többsége munka mellett végzi tanulmányait. Tőlük munka és tanulás mellett tudományos diákköri munkát, kutatást elvárni igen nehéz, csak a nagyon erősen motivált hallgatók esetében valósítható meg.

Az átstrukturálódás a BA/MA szerkezetet is érinti. Örvendetes, hogy egyre több mester szakos hallgatónk van, akiket az erőteljesebb motiváció jellemez. Probléma viszont, hogy mester szakjaink csak levelezős képzésben indulnak, így ismét a munka-család-tanulás melletti plusz tevékenység végzését várnánk el tőlük.

A tudományos diákköri tevékenységünket nehezíti, hogy a képzéseink (BA 3 éves, MA 2 éves) ciklusai nem esnek egybe az OTDK 2 éves ciklusaival. Ez természetesen az összes hazai felsőoktatási intézményt érinti. A jelenlegi rendszerben sajnos előfordulhat az, hogy a BA képzésben nálunk utolsó éves hallgató jogosultságot szerzett az OTDK-n való részvételre. Az országos verseny idején azonban már egy másik felsőoktatási intézmény hallgatója, ahol MA képzésben szintén TDK dolgozatot írt, s inkább ezt mutatja be az országos fordulón.

Sajnálatos módon főiskolánkon jelentős a diszkrepancia az intézményi konferencián bemutatott dolgozatok és az országos versenyen bemutatott dolgozatok száma között. A különbségek kialakulásának okai közé sorolható, hogy a két konferencia között eltelt 1-1,5-2 év alatt új felsőoktatási intézmény tanulója lett a hallgatónk vagy már külföldi tanulmányokat folytat. Sok esetben pedig a korábban vázolt munka melletti tanulás okozza a problémát. A felhalmozódott mennyiségű munka vagy a munkahely negatív hozzáállása miatt nem tudnak eljönni a hallgatók a 2-3 napos konferenciára.

Hallgatóink publikációs tevékenysége forrásigényes. Ezeket a forrásokat saját erőből vagy pályázati forrásokból igyekeztünk előteremteni eddig és törekszünk erre a jövőben is.

5. Összegzés

A tehetséggondozás a felsőoktatás terén egészen más lehetőségeket nyújt, mint a középszintű oktatásban. A főiskolánkon már érettségizett, sok esetben több éves munkatapasztalattal rendelkező, esetleg több gyermeket nevelő felnőtt emberekkel találkozunk. Itt már nem lehet bizonyos képességek fejlesztésére szorítkozni. Tehetséggondozó munkánk egyik legfontosabb része, hogy a hallgatókat tudományos diákköri munkákra, kutatásra, publikálásra biztassuk. Ebben a tevékenységben természetesen felhasználják, mi pedig remélhetőleg fejlesztjük mindazokat a képességeket, melyeket a korábban ismertetett modelleknél láthattunk.

A hallgatókat igyekszünk ösztönözni, motiválni a rengeteg személyre szabott foglalkozással. A TDK kurzusainknak kredit pontot és érdemjegyet adunk, mely a munkájuk elismerését szolgálja. Próbálunk kiváló tanár-diák kapcsolatot kialakítani az érdeklődő hallgatókkal és közös tevékenységet folytatni a kutatások, publikációk, konferenciák esetében. Meggyőződésünk, hogy a személyes kapcsolattartás, a szakmai beszélgetések erősítik leginkább a hallgatói motivációt.

A csökkenő hallgatói létszám ellenére igyekszünk a jövőben is egyre több hallgatót bevonni a tehetséggondozásba. Megrendezzük az intézményi TDK konferenciáinkat és reméljük, hogy az országos fordulón is sikeresen szerepelnek majd a hallgatóink.

Irodalomjegyzék

Balogh László (szerk.) (2011): A tehetség felismerése és fejlesztése (Kézikönyv a tehetséggondozás gyakorlatához). Debreceni Egyetem, Pszichológiai Intézet, 9-26.

Balogh László (2007): Elméleti kiindulási pontok tehetséggondozó programokhoz (A Nemzeti Tehetségsegítő Tanács 2007. január 5-6-i tanácskozásához).

<http://tehetseg.hu/balogh-laszlo-mi-tehetseg> Letöltés dátuma: 2016. augusztus 10.

Bodnár Gabriella (2011): A tehetséges fiatalok menedzselése a felsőoktatásban In: Bodnár Gabriella- Takács Gabriella – Balogh Ákos: Tehetségmenedzsmet a felsőoktatásban, Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége, 2011. 9-45.

Czeizel Endre (1997): Sors és tehetség. Minerva Kiadó, Budapest

Dr. Dávid Mária (2015): Speciális igényű hallgatók/tanulók a felsőoktatásban és a felnőttképzésben, Eger, 2015

http://okt.ektf.hu/data/szlahorek/file/kezek/03_david_04_15/index.html Letöltés dátuma: 2016. augusztus 10.

N. Kollár Katalin- Szabó Éva (2004): Pszichológia pedagógusoknak, Osiris, 2004. 469-485.

Renzulli, J. S., Reis, S. M. (1985): The schoolwide enrichment model: a comprehensive plan for educational excellence. Creative Learning Press, Mensfield Center, CT. exceptional abilities and talents. Leicester, England, 149–164.

<http://matehetsz.hu> Letöltés dátuma: 2016. augusztus 10.

<http://otdt.hu/hu/kozponti-felhivas> Letöltés dátuma: 2016. augusztus 10.

<http://www.otdt.hu/hu/otdk-eredmenyek> Letöltés dátuma: 2016. augusztus 10.

<http://tehetseg.hu/tehetsegpont/tp-140-000-564> Letöltés dátuma: 2016. augusztus 10.

<http://www.zskf.hu/erasmus> Letöltés dátuma: 2016. augusztus 10.

http://www.zskf.hu/images_uploaded/518cac7f1959.pdf Letöltés dátuma: 2016. augusztus 10.